

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

Зінченко Надії Вікторівни

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

РОЗВИТКУ ОБРАЗУ «Я» ПІДЛІТКІВ

ЗАСОБАМИ «СЕНДПЛЕЙ»

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 053 “Психологія”

Актуальність дослідження.

Найактивнішим періодом розвитку свідомості та образу себе особистості є підлітковий вік. Позитивний образ «Я» у підлітковому віці визначає успішну соціалізацію підлітка та його подальше психологічне благополуччя. Однак, сучасні підлітки стикаються з цілим рядом перешкод, які значимо можуть змінювати їхній психічний розвиток, формування ідентичності та усвідомлення себе. Зокрема, розвиток медіа технологій створює онлайн середовище, у якому інакше відбуваються побудова міжособистісних стосунків, таких важких для формування особистості у цьому віці. Сучасні технології швидше і без зусиль з боку особистості задовольняють потреби, що сприяє розвитку її інфантильності. В той же час, пандемія та війна створюють несприятливий емоційний фон, негативну перспективу і невизначеність світу, у якому доводиться жити сучасним підліткам.

Тому використання ефективних психотерапевтичних методів для підтримки підлітків у процесі адаптації до кризових умов виступає першочерговим завданням сучасної практичної психології. Розробка і обґрунтування ефективності застосування психотехнологій формування позитивного образу «Я» сучасних підлітків дозволить вирішити і

попередити виникнення цього цілого ряду психологічних проблем у майбутньому.

На сьогодні метод «Сендплей» використовується для надання психологічної допомоги особистості у різних країнах світу. Українські практичні психологи також активно застосовують означену психологічну технологію при роботі з різними категоріями клієнтів. В той же час, у вітчизняній психологічній теорії застосування «Сендплею» для вирішення поставлених завдань є недостатньо вивченим.

Таким чином, представлене дисертаційне дослідження Н.В. Зінченко має високий рівень наукової новизни, практичну і теоретичну значущість. Матеріали представленої роботи можуть бути також використані для професійної підготовки майбутніх психологів.

Ступінь наукової обґрунтованості результатів, сформованих в роботі, їх наукова новизна.

Уперше проведено всебічне наукове вивчення психологічних особливостей формування образу «Я» в підлітковому віці з акцентом на його розвиток, формування та корекцію за допомогою засобів пісочної терапії. Дослідження ґрунтується на цілісному аналізі зв'язків між невербальними способами самовираження у грі з піском та становленням особистісної ідентичності підлітків. Отримані результати розширюють сучасні уявлення вікової психології та практичної психологічної корекції.

Структура і зміст дисертації.

Структура і зміст дисертації логічно вибудовані, відповідають меті, завданням дослідження та забезпечують поступове розкриття наукової проблематики. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, кожен з яких має чітку внутрішню структуру і виконує самостійну функцію у дослідницькому процесі, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний об'єм дисертації 216 сторінок, основна частина її складає 156 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної тематики, сформульовано мету роботи та задачі дослідження, подано коротку характеристику результатів дослідження, ступінь їх апробації та публікації.

У першому розділі – *«Теоретико-методологічні засади дослідження розвитку образу «Я» у підлітковому віці»* - представлено ґрунтовний аналіз наукових підходів до вивчення образу «Я», окреслено особливості його формування у підлітковому віці, а також обґрунтовано методологічні засади використання методу «Сендплей» у психологічній практиці. Цей розділ створює теоретичне підґрунтя для подальших емпіричних досліджень.

Другий розділ – *«Емпіричне дослідження психологічних особливостей розвитку образу «Я» сучасних підлітків»* - присвячений опису методики емпіричного дослідження, зокрема добору психодіагностичних інструментів, визначенню категорій, показників і рівнів розвитку образу «Я». Представлено результати кількісного та якісного аналізу, а також розглянуто вплив зовнішніх соціокультурних чинників, зокрема воєнного стану та трансформацію образу «Я» підлітків.

У третьому розділі – *«Технологія впровадження засобів «Сендплей» для розвитку образу «Я» підлітків»* - викладено авторську психологічну програму, спрямовану на формування та корекцію образу «Я» засобами «Сендплей». Проведено порівняльний аналіз змін у контрольній та експериментальній групах, що свідчить про ефективність запропонованої технології. Окремо подано методичні рекомендації для практичних психологів щодо використання «Сендплей» у роботі з підлітками.

Таким чином, структура роботи є послідовною, змістовно насиченою та відповідає логіці наукового дослідження, поєднуючи теоретичний аналіз, емпіричну перевірку та практичні рекомендації.

Повнота наукових положень дослідження у дисертації та публікаціях. Результати дисертації відображені у 4 одноосібних

публікаціях, з яких 3 у наукових фахових виданнях України в галузі психології, одна з яких включено до міжнародних наукометричних баз, а також у матеріалах 7 конференцій (4 Міжнародних, 1 Всеукраїнська, 1 Звітній та представлені на 1 Форумі).

Практичне значення наукових результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні та апробації авторської програми розвитку та корекції образу «Я» підлітків із використанням методу «Сендплей», яка може бути ефективно використана практичними психологами в освітніх закладах, психологічних центрах, а також у приватній практиці.

Програма розрахована на 10 сесій (індивідуальних або групових) з чітко структурованими етапами (вступ, виконання вправ, терапевтичне обґрунтування, рефлексія) та охоплює всі ключові компоненти структури образу «Я» - когнітивно-рефлексивний, емоційно-ціннісний і конативно-регулятивний. Її зміст базується на емпіричних даних, отриманих у ході констатувального етапу дослідження, та адаптований до особливостей підліткового віку. Описана структура кожної сесії (вступна, основна, терапевтична та завершальна частини) дозволяє чітко відтворити хід роботи з підлітками, а також адаптувати програму до індивідуальних потреб клієнта.

Запропонована програма має широкий спектр прикладних можливостей, зокрема: сприяє гармонізації психоемоційного стану підлітків; формує навички саморефлексії, самоконтролю та адаптивного самовираження; забезпечує інструменти для роботи з підсвідомими конфліктами через символічне моделювання; розвиває самоідентичність і цілісність образу «Я» як складових особистісної самосвідомості.

Розроблені методичні рекомендації щодо впровадження «Сендплей» у роботу з підлітками роблять програму доступною для широкого кола практичних психологів, незалежно від рівня їхньої підготовки у пісочній

терапії. Важливим є також те, що дослідження ґрунтується на сучасних міжнародних наукових джерелах, що забезпечує відповідність програми світовим тенденціям у галузі психологічної допомоги.

Загалом результати дисертації мають високу практичну цінність, спрямовану не лише на психологічну підтримку підлітків, а й на формування майбутньої свідомої емоційно стабільної та самореалізованої особистості.

Пропозиції до дисертації.

1. У теоретичному аналізі літературних джерел хоча й описані поняття образ «Я», самосвідомість, Я-концепція особистості, однак чіткої межі між ними не проведено. Варто додати текст, де буде чітко розведення цих понять в рамках дослідження. Оскільки сутність поняття образ «Я», яке є предметом дослідження, представлена достатньо розгорнуто, виникає питання щодо доцільності введення інших суміжних понять. Якщо ці поняття ототожнюються автором - варто це зазначити.
2. Висновки до розділу 1 варто посилити. Адже вони недостатньо відображають найбільш суттєві теоретичні здобутки дисертантки в ході його написання.
3. Варто більше розкрити введений автором критерій оцінки та аналізу відповідей на методику Хто Я? «Локус суб'єктивності». Можна розкрити зміст цього критерію при описі цієї психодіагностичної методики параграфі 2.1. Також необхідно описати процедуру, за якою диференціювали досліджуваних на кластери за визначеною ознакою у емпіричному дослідженні.
4. Є огріхи в оформленні дисертаційного дослідження. Так, не співпадає нумерація параграфів у змісті і у тексті, прізвища науковців представлені то англійською мовою, то українською і не розташовані в алфавітному порядку.

5. В тексті мало інформації про трансформацію образу «Я» підлітків під впливом воєнного стану. Необхідно окреслити особливості впливу війни на образ «Я» підлітка та про його динаміку, зміну під дією цих негативних життєвих обставин. До дослідження бажано додати порівняння образу «Я» підлітків які мають вплив воєнного стану на формування особистості та без нього.
6. Представлені у таблиці 2. 4. співвідношення консенсуальних та субконсенсуальних відповідей досліджуваних за методикою «Хто Я?» не зрозумілі і потребують розшифрування. Пропонуємо назначити позначити назви кластерів і не використовувати аббревіатури у таблиці.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим нормам.

Вважаю, що дисертація Зінченко Надії Вікторівни «Психологічні особливості розвитку образу «Я» підлітків засобами «Сендплей» є завершеною науковою працею, яка містить низку нових, актуальних та достовірних результатів, що свідчить про її складність, систематичність та важливе значення як для теоретичної, так і для практичної психології. Дисертація повністю відповідає вимогам, що висуваються до робіт такого типу, а її автор Зінченко Надія Вікторівна заслуговує присудження їй ступеню доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри теоретичної і
консультативної психології
факультету психології
УДУ імені Михайла Драгоманова

Дарія Отич
Підпис
« 15 » 05 2025 р.